

Eduskunnan talousvaliokunta

Lausuntopyyntönnä 18.10.2023

HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvion vuodelle 2024 ja VNS 1/2023 vp valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024–2027

Yleistä valtion talousarvioehdotuksesta vuodelle 2024 sekä julkisen talouden suunnitelmasta 2024–2027

Julkisen talouden tilanne on huolestuttava. Talouskasvu on tällä hetkellä seisahtunut ja monet eri tekijät, muun muassa hallitusohjelman määräaikaisten investointiohjelma, korkomenot sekä turvallisuuteen liittyvät hankinnat, kasvattavat julkisen sektorin alijäämää. Petteri Orpon hallituksen talous- ja finanssipolitiikan linja nojaa neljän miljardin euron menosopeutukseen ja työllisyyttä edistäviin rakenteellisiin uudistuksiin. Samaan aikaan veroaste laskee. Valtiovarainministeriön mukaan talouskasvu vauhdittuu jo ensi vuodesta lähtien, mutta julkinen talous pysyy yhä rakenteellisesti alijäämäisenä ja velkasuhde jatkaa kasvuaan. Riskit odotettua heikommasta työllisten määrän lisäyksestä sekä talouskasvusta ovat kuitenkin suuret. Valtionhallinto on julkisen talouden sektoreista alijäämäisin.

Hallitusohjelman päätösperäiset toimet vahvistavat julkista taloutta nettomääräisesti noin 3,1 miljardilla eurolla vuoden 2027 tasossa. On valitettavaa, että päätökset eivät tähtää kuitenkaan kuntatalouden vahvistumiseen. Sen sijaan kuntatalous heikkenee hallitusohjelman liite B:n päätösten seurauksena noin 0,2 miljardilla eurolla. Jos hallituksen toimenpiteiden tarkastelua laajennetaan ottamalla mukaan myös vuodelle 2024 ehdotettu työnantajan työttömyysvakuutusmaksun alennus niin muutosten yhteisvaikutus kääntyy nettona arviolta noin 0,2 miljardia euroa kuntataloutta vahvistavaksi.

Orpon hallituksen kuntalinjaukset

Kuntien näkökulmasta Orpon hallituksen keskeisin finanssipoliittinen päätös on maapohjan kiinteistöveroprosentin eriyttäminen yleisestä kiinteistöveroprosentista ja sen vaihteluvälin alarajan korottaminen 0,93:sta 1,30:aan. Muutos lisää kuntien kiinteistöverotuottoa arviolta noin 110 miljoonalla

eurolla vuodesta 2024 lähtien. Euromääräisesti kiristyksestä hyötyy erityisesti pääkaupunkiseutu, jolle kasaantuu myös suurin osuus kuntatalouden investointitarpeista.

Orpon hallitus myös heikentää kuntien rahoitusta leikkaamalla kuntien peruspalvelujen valtionosuuden indeksikorotusta. Yhden prosenttiyksikön indeksijarru vähentää kuntien tuloja vuoden 2027 tasossa noin 111 miljoonaa euroa. Leikkaus on pysyvä.

Myös sosiaaliturvaetuuksiin liittyvän laajan päätöskokonaisuuden arvioidaan heikentävän kuntataloutta. Heikennys asettuu kuntatalousohjelman mukaan reiluun 33 miljoonaan euroon vuoden 2027 tasolla. On kuitenkin huomattava, että näin monen samanaikaisen muutoksen arvioinnissa on epävarmuuksia, jonka lisäksi suhdanteilla on suuri vaikutus arvioiden toteutumiseen.

Sosiaaliturvaleikkauksia, joilla on merkittäviä vaikutuksia kuntatalouteen, tehdään työttömyysturvaan, lapsilisiin ja asumisen tukiin. Osa muutoksista, kuten työttömyysturvan muutokset, pienentävät kuntien rahoitusvastuuta työttömyysturvan menoista. Sosiaaliturvan leikkaukset synnyttävät kuntien kannalta kuitenkin myös toisen suuntaisia talousvaikutuksia, kun kansalaisten pienentyneet etuudet kerryttävät kunnille vähemmän verotuloja ja kasvattavat perustoimeentulotuen tarvetta. Kunnat rahoittavat puolet perustoimeentulotuen menoista.

Julkisen talouden suunnitelmassa muiden hallituksen suoraan kuntiin kohdistuvien toimenpiteiden on oletettu vaikuttavan kuntien tuloihin ja menoihin yhtä paljon. Todellisuus ei ole kuitenkaan aivan näin yksinkertainen. Varsin usein yksittäiset kunnat kasvattavat omarahoitusosuuttaan sellaisiin palveluihin, jotka halutaan säilyttää kunnassa ja joiden rahoitusta valtio leikkaa. Toisaalta valtion panostukset joihinkin kuntapalveluihin, esimerkiksi sivistyspalveluihin, voivat synnyttää kunnissa tarvetta uusille lisäinvestoinneille. Investointitarpeet voivatkin kääntää hallituksen toimenpiteiden yhteisvaikutuksen tosiasiasa miinukselle.

Hallituksen päätösten yhteisvaikutus kuntatalouteen on julkisen talouden suunnitelman mukaan vuoden 2024 osalta maltillinen, mutta toimenpiteiden nettovaikutukset kohdistuvat kuitenkin erisuuruuksina eri kuntiin. Yhteisvaikutusta on hyvin vaikea arvioida pidemmällä aikavälillä luotettavasti. Pidemmällä aikavälillä odotettua heikompi talous- ja työllisyyskehitys saattavat heilauttaa hallituksen toimien vaikutusta kuntatalouteen myös huomattavasti negatiivisempaan suuntaan.

Kuntien talousnäkymät

Vuosi 2023 näyttää kuntataloudessa poikkeuksellisen vahvalta, mutta sote-uudistuksen vuoksi kuntatalouden tilaan liittyy edelleen huomattavaa vaihtelua kuntien välillä. Kuntien rahoitusjärjestelmän uudistaminen kuluvalle hallituskaudella on välttämätöntä.

Kuntien ja kuntayhtymien kehitysarvio 2024–2027 on heikentynyt viime kevään ennusteesta selvästi. Kuntasektorin investoinnit huomioiva rahoitusjäämä jää 2024–2027 selvästi alijäämäiseksi ja kuntien lainakanta nousee noin viidellä miljardilla eurolla. Kuntien alijäämäisyyden kasvaminen johtuu kuntien mittavista investoinneista, henkilöstömenojen kasvusta sekä edelliseen kehitysarvioon nähden heikentyneestä verorahoituksesta. Kehitysarvion mukaan heikoimmin pärjäävät pienet, alle 5000 asukkaan kunnat.

Myöskään kansantalouden tilinpidon mukainen kuntahallinnon ennuste ei saavuta Orpon hallituksen kuntahallinnolle asetettua nimellistä rahoitusasematavoitetta. Kuntahallinnon rahoitusali jäämän tulisi olla hallituskauden loppulla lähellä tasapainoa. Merkittävää osaa pääministeri Orpon hallituksen finanssipoliittisista tavoitteista ei saavuteta ilman uusia julkista taloutta ja talouskasvua kohentavia toimia hallituskauden aikana.

Vuonna 2025 työ- ja elinkeinopalvelut siirretään kuntien vastuulle ja kuntien henkilöstömäärä kasvaa noin neljällä tuhannella henkilötyövuodella. Muutos laajentaa kuntien tehtäväkenttää ja kuntien rahoitusvastuuta työttömyysetuuksista. Muutosten myötä kuntatalouden toimintamenot kasvavat vajaalla 900 milj. eurolla vuonna 2025, mutta kasvua kompensoidaan avustusten tason muutoksena. Vaikutukset yksittäisiin kuntiin eivät kuitenkaan ole kustannusneutraaleja. Uudistuksen seurauksena työllisyyskehityksellä on jatkossa entistä suurempi vaikutus kunnan talouteen.

SUOMEN KUNTALIITTO

Minna Punakallio
Pääekonomisti

Sanna Lehtonen
Kuntatalousasioiden johtaja